

► Josef von Sonnenfels: Základy policejní, obchodní a finanční vědy / Grundsätze der Polizey-, Handlungs- und Finanzwissenschaft

Historický úvod:

Josef Sonnenfels (1733–1817) pocházel ze židovské rodiny z moravského Mikulova. Přesto byl už jeho otec Lipmann Perlin rok po své konverzi ke katolictví povýšen do šlechtického stavu. Po studiu práv na vídeňské univerzitě se stal Josef zdejším profesorem policejních a kamerálních věd (náležejících či sloužících královské komoře) a jako vlivný rádce Marie Terezie a Josefa II. měl lví podíl na zrušení mučení při výslechu a omezení rozsudků smrti, angažoval se při sepisování trestního zákoníku a podporoval užívání spisovné němčiny. Ačkoli proslul jako velký zastánce všeobecného vzdělání zajištěného pravidelnou školní docházkou od dětských let, své učebnice psal zejména pro vysoké školy. Povinnou se stala především jeho třídílná učebnice Základy policejní, obchodní a finanční vědy I–III (1. díl vyšel roku 1765) a podle ní se učili studenti na vídeňské a později i na pražské univerzitě, kde byla roku 1766 ustanovena katedra kamerálních věd, jež měla připravovat budoucí státní úředníky. A právě úřednictvo se stalo hlavním vykonavatelem množství osvícenských předpisů a zákonů, s jejichž pomocí Marie Terezie a později i Josef II. chtěli reformovat nejen státní instituce, ale vlastně veškerý život svých poddaných včetně zdravotnictví nebo skladby jejich jídelníčku (propagování brambor). Vše muselo odpovídat rozumu, jehož byl i Sonnenfels téměř náboženským uctívačem. V souladu s rozumností a účelností se také nechal nakonec pohřbít do hromadného hrobu.

Vydání pramene v originále a dalších jazykových mutacích:

Německý originál, z něž byly přeloženy následující úryvky, je dostupný na:

https://books.google.cz/books?id=_N9LAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

Jedná se o první svazek díla, jeho 3. vydání z roku 1770.

PŘEKLAD (Jiří Hrbek):

Úvod

(Článek) 1. Když se sejde větší množství lidí za společným cílem, k němuž napnou své síly, vzniká společnost. Je naší (lidské) vůli vlastní nevyžadovat, co náš rozum nepovažuje za dobré, cílem tedy bývá to, co společnost nahlédne jako dobré. Vůle nás pak nutí k tomu hledat ještě lepší cíle až k řešením nejlepším, na něž naše síly stačí.

2. Také stát je druhem společnosti složené z občanů, kteří se seskupují a společnými silami chtějí dosáhnout, co je pro ně nejlepší, [...] a síla společnosti se skládá ze síly všech jejích členů.

3. Jelikož je člověk morální bytostí, která hledá jen to nejlepší pro společnost, nejsou jeho soukromé zájmy jiné než zájmy celku. Pokud tomu tak není a neztotožní své zájmy s celkem, pak musí své soukromé potřeby celku podřídít. [...] Blahobyt částí se totiž zakládá na blahobytu celku.

7. Prvním zřízením států po přechodu z neuspořádaného množství lidí ke společnosti je nejjednodušší demokracie. Ale člověk může vidět celkem snadno její potíže, které jsou běžné ve velkých demokratických společnostech, kde nemohou být pro množství lidí pořádány žádné veřejné porady všech nad státními záležitostmi. Dále zde vzniká zdržení, než se všichni sejdou nebo než se seberou hlasy, což platí nejen u početných společnostech, ale také u rozlehlých států, kde jsou velké vzdálenosti mezi místy. Základem všech společností je rozdílnost a nerovnost (zejména v majetku), což demokracie nezohledňuje, protože v ní nemají větší váhu hlasy ani moudřejších, ani bohatších, jejichž význam je stejný jako nezkušených a chudých. [...] Aby se tyto potíže odstranily, musí se hledat jiné formy vlády.

Část první: Policie

29–31: Policejní věda obsahuje zásady, jak zajistit vnitřní bezpečnost státu. [...] Důvodem je snaha přinést co největší pohodlí občanům, učinit jejich bytí příjemnější, a tak i takové věci jako procházky, divadlo nebo okrasa měst patří mezi předměty policie. Vnitřní bezpečnost se dále dělí na veřejnou a soukromou.

93. Faráři a učitelé si zaslouží také ze strany státu maximální pozornost, protože mají značný vliv na myšlení a mravy občanů. Podceňování obou skupin a jejich nízké platy působí odliv schopných mužů z těchto úřadů, které by právě jimi měly být obsazeny. Vliv na občanské štěstí se musí odrazit na ohodnocení této služby!

95. Při výkonu náboženství a jeho slavností, zejména při slavení bohoslužby, musí být zachován pořádek. Musí existovat dohled nad výkonem náboženství, aby jej nikdo nerušil, a v opačném případě má být zjednána náprava. Protože duchovní moc nedisponuje žádnými donucovacími prostředky, aby tento pořádek zajistila, musí jí v tomto pomáhat veřejná správa (policie), jež může hrozit narušitelům bohoslužby světskými tresty, pokud ty duchovní nebudou mít žádný účinek.

96. Vedle náboženství mají rozhodující vliv na výchovu a pěstování dobrých mravů rodiče, kteří mají vložit do svého dítěte základy, aby se mohlo stát v budoucnu dobrým občanem.

Kvůli obecnému blahobytu však není možné výchovu zcela ponechat jen soukromé sféře, ale tato musí probíhat podle všeobecného státního plánu. Je nesmírně důležité, aby se učenci pokusili se zřetelem k odlišnostem sestavit takové plány, podle nichž by rodiče mohli své děti vychovávat.

98. Ale u dětí, které nemají rodiče ani poručníky, přátele nebo majetek, popř. o které se rodiče nemohou postarat nebo k nimž se nikdo nehlásí, musí stát zastoupit místo otce a zajistit jim patřičnou výchovu v akademiích, sirotčincích a nalezincích.

119. A nakonec je třeba zříditi cenzuru, která má být svěřena buď jednotlivým osobám, nebo univerzitám, popř. jimi pověřeným učencům. Cenzoři musí být muži, kteří mají zásadní vhlad do všech odvětví vědy. Je jasné, že je přílišná svoboda tisku matkou bezbožnosti, vzpoury a škodlivého chaosu, na druhou stranu zase přílišná přísnost může bránit rozkvětu věd. Abychom zamezili svévoli cenzorů, je třeba také pro ně stanovit jasná pravidla a předpisy, které vymytí jejich případné předsudky a excesy v rozhodování.

122. Moudrost zákonodárce musí nalézt prostředek, jakým způsobem nejlépe odstranit zahálku. Všeobecné zásady jsou: pokud je dobré vedení obyvatelstva, pak má toto dostatek obživy; každé užitečné povolání je třeba mít za čestné a naopak to, které neprospívá společnosti, za nečestné. Tyto zásady musí být vštěpovány mladým lidem během jejich výchovy. Duchovním náleží poučovat lid a musí za toto užitečné dílo brát plat a nikoli almužny, které mají zůstat jen projevem soucitu, nevyžadují od obdarovaného žádnou práci a ten je náchylnější k neřesti. Zvláště pak je třeba odstranit žebrání. Dohled má mít stát nad každým a má odstranit vše neužitečné, zejména zahálku [...] a zřizovat státní, donucovací pracovny.

149–150: Osobní bezpečnost, kterou by měl každému občanu stát zajistit, znamená, že jej nic neohrožuje. Počítá se do toho tělesná bezpečnost, přičemž nemusí jít vždy jen o život, ale také o jakékoli tělesné poranění, ať už by k němu přišel občan kdekoli, a za tímto účelem musí stát vydat příslušné zákony. Ty musí odvrátit od občana nebezpečí vraždy, zranění z neopatrnosti, nemoci nebo hladovění.

249: Mezi zraněními, kterým má stát pomoci předcházet, jsou časté nehody způsobené dravými zvířaty, která musí být odstraněna. Protože se příroda nedá zkrotit, je třeba přestat trpět nepotřebné lidi, kteří vodí veřejně po vesnicích a městech medvědy, lvy a podobná „ochočená“ zvířata. K tomu náleží i nařízení, nedržet žádné divoké psy, popř. je mít na řetězu a zaběhnuté střilet.

303: Dosud popsané policejní zákony, tedy pravidla pro chování občanů, musí být dostatečně dána ve známost, aby se nikdo nemohl vymlouvat jejich neznalostí. Způsoby vyhlášení jsou následující: připevnění textu na městských branách, kostelech, radnicích a hostincích nebo na jiných veřejných a k tomu vhodných místech; vytištění v novinách, ale protože ne všichni, kteří se mají podříditi zákonům, umí číst, je třeba zajistit veřejné čtení z kazatelen, ve shromáždění osob svolaných bubnováním, vesnické obce nebo městského cechu, k čemuž má být přizván učitel nebo farář, popř. cechmistr, kteří nařízení srozumitelně přednesou. Pokud jde o významné nařízení, nebo pokud to vyžadují okolnosti, musí být publikace policejních zákonů častěji, například čtvrtletně, opakována.

■ Historické otázky přímé

(odpověď lze nalézt v samotném textu):

1. Jak by měl fungovat jedinec v rámci osvícenské společnosti?
2. Uvedte alespoň tři cíle, které má mít osvícenský stát podle Josefa Sonnenfelse.
3. Zkuste definovat dnešní a osvícenské chápání pojmu „policie“. V čem se liší a co je naopak společným sémantickým základem?
4. Z textu vyberte alespoň tři funkce, které mají zastávat v osvícenském státě duchovní.
5. Jak má být ve státě zajištěno zveřejňování zákonů?

■ Historické otázky kontextuální

(otázka vychází z textu, odpověď je třeba nalézt s pomocí dalších textů, např. učebnice, internetu atd.)

1. Uvedte jména alespoň tří osvícenských panovníků a napište, v čem konkrétně se jejich reformy shodovaly s názory Josefa Sonnenfelse?
2. Jaký je osvícenský názor na almužny a žebráky? Jak se liší od středověkého názoru na chudobu?
3. Proč mají být odstraněna divoká zvířata a jaký byl názor osvícenců na divokou přírodu? Změnil se nějak tento názor později s nástupem romantismu?
4. Jaký je vztah J. Sonnenfelse k demokracii? Zkuste jej porovnat s hodnocením demokracie v antickém Řecku.

■ Vazba na rámcový vzdělávací program pro gymnázia:

RVP G: určí a zhodnotí hlavní myšlenky a principy osvícenství, rozpozná jejich uplatnění v revolucích 18. a 19. století